

References

1. Alokhiina T. Shliakhy vykhodu Ukrainy z svitovoi finansovoi kryzy / T. Alokhiina, P. M. Borovyk // Visnyk Kyivskoho instytutu biznesu ta tekhnolohii. – 2010. – № 1. – S.33-34.
2. Bukovynskiy S. A. Finansova kryza v Ukraini: vplyv na rozvytok ekonomiky ta deiakі zakhody z dosiahnennia finansovoi stabilizatsii / S.A. Bukovynskiy // Finansy Ukrainy. – 2010. – № 11. – S.10-30.
3. Holdak V. I. Stratehiia vykhodu Ukrainy z kryzy ta zabezpechennia staloho ekonomichnogo zrostantia krainy. [Elektronnyi resurs]. - Rezhym dostupu: http://www.rusnauka.com/3_ANR_2012/Economics/14_98671.doc.htm
4. Umantsiv Iu. M. Finansovo-ekonomichna kryza yak novitnii vyklyk konkurentnii politytsi / Iu. M. Umantsiv // Bankivska sprava. – 2011. – № 2 – S.72-82.
5. Chukhno A. Suchasna finansovo-ekonomichna kryza: pryroda, shliakhy i metody yii podolannia / A. Chukhno // Ekonomika Ukrainy. – 2010. – № 2 – S.4-13.
6. Valovy vnutrishnii produkt Ukrainy [Elektronnyi resurs]: Derzhavnyi komitet statystyky Ukrainy. – 1 s. - Rezhym dostupu: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
7. Platizhnyi balans [Elektronnyi resurs]: Natsionalnyi Bank Ukrainy. – Rezhym dostupu: <http://www.bank.gov.ua/>
8. Rol eksportnykh strakhovykh ahentstv v mezhdunarodnoi torhovle. Perspektyvy pryvlechenia fynansirovaniia s uchastyem OSA na prymere Azyatsko-Tykhookeanskoho rehyona [Elektronnyi resurs]: Rehlament. - Metodycheskyi zhurnal Mezhdunarodnye bankovskye operatsyy. - № 2/2005. – Rezhym dostupu: http://www.reglament.net/bank/mbo/2005_2_article.htm

Надійшла 21.04.2013; рецензент: д. е. н. Школа І. М.

УДК 658

Г. І. РЗАЄВ, Т. Г. РЗАЄВА, О. О. СИНЮК
Хмельницький національний університет

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА: НАПРЯМИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЇЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ

В статті розглянуто напрями дослідження економічної безпеки в розрізі існуючих теоретико-концептуальних підходів. Представлено основні думки в контексті ресурсно-функціонального підходу та підходу, що орієнтується на захист підприємства і рівень його захищеності. Розглянуто економічну безпеку в розрізі оцінки конкурентоспроможності продукції і підприємства та в контексті стійкості підприємства й спроможності його виживання. Оброблено існуючі думки відносно економічної безпеки в контексті його захисту від небажаних негативних впливів та в контексті адаптивного підходу. Обґрунтовано основні характеристики економічної безпеки за кожним із розглянутих підходів, розглянуто можливості та окреслено перспективи їх використання.

Ключові слова: економічна безпека, ресурсно-функціональний підхід, рівень захищеності підприємства, стійкість підприємства та спроможність його виживання, конкурентний підхід, адаптивний підхід.

G. I. RZAYEV, T. G. RZAYEVA, O. O. SYNYUK
Khmelnitsky National University

THE ECONOMIC SECURITY: DIRECTIONS OF INVESTIGATIONS AND ITS CHARACTERISTICS

The paper considers directions of investigations of the economic security in the context of existing theoretical and conceptual approaches. The main ideas in the context of the resource and functional approach and an approach that focuses on the protection of the enterprise and its level of security are examined. The economic security in the context of assessment the competitiveness of products and the enterprise, and in the context of the stability of the enterprise and its ability to survive are reviewed. Existing opinions on the economic security in the context of its protection from unwanted negative influences and in the context of adaptive approach are processed. The basic characteristics of the economic security at each of the approaches are proved; the possibilities and the prospects for their use are considered.

Keywords: the economic security, resource and functional approach, the security level of the enterprise, the enterprise stability and its ability to survive, the competitive approach, adaptive approach.

Вступ

Ефективне функціонування будь-якої економічної системи як на макро-, так і на мікрорівні можливе при достатньому рівні його економічної безпеки. Для покращення економічних умов діяльності як на рівні підприємства, так і на рівні держави суттєве значення підтримка рівня економічної безпеки підприємства та забезпечення відповідного рівня його конкурентоспроможності. Відповідний рівень економічної безпеки створює передумови для розвитку підприємницької діяльності в Україні і, як наслідок, сприяє покращенню економічного становища держави. Економічна безпека держави значною мірою

залежить від економічної безпеки галузей промисловості та підприємств, що їх представляють. Регулювання та підвищення рівня економічної безпеки значною мірою залежить від параметрів її оцінки, функціональних складових, що її представляють, відповідних критеріїв, які обумовлюють певні шляхи та напрями підвищення рівня економічної безпеки.

Останнім часом значна частина науковців займалась питаннями економічної безпеки, а саме досліджували її сутність та функціональні складові за напрямами й площинами які різняться між собою запропонованими теоретико-концептуальними підходами. Економічну безпеку як стан найбільш ефективного використання ресурсів вивчали Цигилик І. І., Покропивний С. Ф., Джонсон В., Олейников Є. А., Кирієнко А. В. та ін. Економічну безпеку як стан захищеності підприємства досліджували Плетникова І. Л., Пономарьов В. П., Ляшенко О. М., Шваб Л. І., Мізіна Є. В., Бокій В. І., Александров І. О. та ін. Економічну безпеку в контексті конкурентоспроможності розглядали Кашин А. В., Васильцев Т., Дубецька С. П., Подлужна Н.О., Забродський В. І., Романова О. вивчали економічну безпеку як стан стійкості та спроможності підприємства забезпечувати самовиживання й розвиток. Войнаренко М.П., Камлик М. І., Василенко В. О., Шкарлет С. трактували поняття економічної безпеки як оцінку ризиків загроз та небезпек. Невизначеність єдиного підходу та розбіжність у сутності поняття економічної безпеки за різними напрямами дослідження обумовили мету даної статті та окреслили основні завдання її досягнення.

Метою даної статті є дослідження існуючих підходів до розуміння поняття «економічна безпека», визначення її основних характеристик за виділеними підходами й напрямами досліджень та окреслення перспектив їх використання.

Експериментальна частина

Аналіз існуючих підходів до економічної безпеки дав змогу зауважити, що на сьогодні не існує єдиного комплексного підходу, який відповідав би умовам господарювання і сприяв би покращенню методики аналізу та контролю стану економічної безпеки. Окремі дослідження, що проводились в розрізі ресурсно-функціонального підходу, захисту підприємства, рівня його захищеності, стійкості підприємства та спроможності його виживання, конкурентного та адаптивного підходів не дають можливості виділити єдині характеристики, параметри та критерії оцінювання, які відповідають умовам функціонування у мінливому конкурентному середовищі. Ситуація, що склалася, потребує подальшого дослідження рівня економічної безпеки, розв'язання існуючих проблем і пошуку шляхів їх вирішення.

Розглянемо основні теоретико-концептуальні підходи та визначення щодо економічної безпеки в розрізі зазначених напрямків. Найбільш вживаним на сьогодні є дослідження, що базуються на ресурсно-функціональному підході. В контексті зазначеного підходу економічна безпека вивчається під кутом ефективності використання складових ресурсів суб'єкта господарювання.

Узагальнення та опрацювання літературних джерел [1–4, 7, 8] дало змогу дослідити сутність економічної безпеки в розрізі ресурсно-функціонального підходу, що представлено нами в таблиці 1.

Таблиця 1

Ресурсно-функціональний підхід до визначення сутності поняття «економічна безпека»

Автори	Сутність поняття «економічна безпека»
Цигилик І.І., Паневник Т.М. [7, с. 197]	стан корпоративних ресурсів та підприємницьких можливостей, за якого гарантується найефективніше їх використання для забезпечення стабільного функціонування та динамічного науково-технічного і соціального розвитку, запобігання внутрішнім і зовнішнім впливам
Покропивний С.Ф., Олейников Є.А. [7, с. 197]	стан корпоративних ресурсів (ресурсів капіталу, персоналу, інформації і технології, техніки та устаткування прав) і підприємницьких можливостей, який гарантує найбільш ефективне їх використання для стабільного функціонування та динамічного науково-технічного й соціального розвитку, запобігання внутрішнім і зовнішнім негативним впливам
Ляшенко С.Н. [4, с. 153]	стан ефективного використання його ресурсів і існуючих ринкових можливостей, яке дозволяє запобігти внутрішнім та зовнішнім загрозам, і забезпечити його довготривале виживання і стійкий розвиток на ринку у відповідності з обраною місією
Джонсон В. [1, с.199]	стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів
Довбня С.Б. Гічова Н.Ю. [2, с. 88]	здатність підприємства до ефективного функціонування (тепер) і успішного розвитку (в майбутньому). Такий стан досягається при найефективнішому використанні ресурсів, що перебувають у розпорядженні підприємства, а також відповідності напрямку розвитку суб'єкта господарювання основним тенденціям зовнішнього середовища
Грунін О., Грунін С. [1, с. 199]	стан господарюючого суб'єкта, при якому він при найбільш ефективному використанні корпоративних ресурсів добивається запобігання, послаблення або захисту від існуючих загроз або інших непередбачуваних обставин та в цілому забезпечує досягнення основних цілей бізнесу в умовах конкуренції та господарського ризику
Варналії З.С. [8, с. 17]	забезпечення найбільш ефективного використання ресурсів суб'єкта господарювання для запобігання загрозам і створення умов для стабільного функціонування усіх його елементів
Донець Л.І. [3, с. 246]	ефективне використання ресурсів, що забезпечує стабільне функціонування та сталий розвиток у майбутньому
Кирієнко А.В. [1, с. 199]	стан оптимального для підприємства рівня використання його економічного потенціалу, за якого існуючі та/або можливі збитки виявляються нижчими за встановлені підприємством межі

Дослідження проведене нами, дали змогу зауважити, що автори вищенаведених визначень (табл. 2) акцентують увагу на ефективному використанні ресурсів підприємства, а саме: ресурсів капіталу, персоналу, інформації і технології, техніки та устаткування прав. Внаслідок цього і відбувається захист підприємства від зовнішніх та внутрішніх негативних факторів, його стабільна діяльність та розвиток в майбутньому. Проаналізувавши даний підхід визначимо характеристики економічної безпеки як стану, що забезпечує:

- ефективне використання ресурсів підприємства;
- результативне використання ринкових можливостей суб'єкта господарювання;
- довготривале виживання підприємства за умов конкурентного середовища;
- підтримку стійкого розвитку господарюючого суб'єкта на ринку;
- можливість сприяти запобіганню, послабленню або захисту від існуючих загроз;
- можливість мінімізувати збитки та підтримувати їх нижчими за межі, що встановлені підприємством;
- оптимальне для підприємства використання його економічного потенціалу.

Таблиця 2

Підхід, орієнтований на захист підприємства, до визначення сутності поняття «економічна безпека»

Автори	Сутність поняття «економічна безпека»
Плетникова І.Л. [1, с. 199]	поєднання стану захищеності діяльності підприємства від зовнішніх і внутрішніх загроз, із здатністю його адаптуватися до існуючих умов, які не впливають негативно на його діяльність
Колосов А.В. [3, с. 246]	стан захищеності життєво важливих економічних інтересів підприємства від внутрішніх і зовнішніх джерел небезпеки, який формується адміністрацією та персоналом шляхом реалізації системи заходів правового, організаційного і інженерно-технічного характеру
Козаченко Г.В., Пономарьов В.П., Ляшенко О.М. [3, с. 246]	міра гармонізації в часі і просторі економічних інтересів підприємства з інтересами пов'язаних з ним суб'єктів навколишнього середовища, які діють поза межами підприємства
Ковальов Д., Сухорукова Т., Шваб Л.І. [3, с. 246]	захищеність діяльності підприємства від негативних впливів зовнішнього середовища, а також здатність швидко усунути різноманітні загрози чи пристосуватися до існуючих умов, що не позначаються негативно на його діяльності
Могільний А.І. [3, с. 246]	забезпечення стану життєдіяльності підприємства, при якому реалізуються його основні інтереси, воно захищено від внутрішніх та зовнішніх загроз і дестабілізуючих чинників
Євдокимов Ф.І., Мізіна Є.В. [3, с. 246]	комплексне відображення ступеня надійності підприємства як партнера для забезпечення виробничих, фінансових, комерційних та інших економічних відносин за визначений термін часу
Попович П. [4, с. 153]	комплексна система забезпечення і захисту економічних інтересів організації, підприємства від внутрішніх і зовнішніх загроз (джерел небезпеки), створювану і регульовану шляхом здійснення комплексу заходів, спрямованих на підтримку стійкості функціонування і можливості розвитку підприємства як незалежного суб'єкта, що господарює
Фокіна Н.П., Бокій В.І. [8, с. 17]	захищеність діяльності від негативних впливів зовнішнього середовища та здатність оперативно реагувати на зміну зовнішніх умов та появу загроз
Раздіна Є. [8, с. 17]	комплекс заходів, що сприяють підвищенню фінансової стійкості господарських суб'єктів за умов ринкової економіки, що захищають їх інтереси від впливу негативних ринкових процесів
Драга А.А. [1, с. 199]	це захищеність життєво-важливих для підприємства інтересів від недобросовісної конкуренції, протиправної діяльності кримінальних формувань та окремих осіб, здатність протистояти зовнішнім та внутрішнім загрозам, зберігати стабільність при функціонуванні та розвитку підприємства відповідно до його статутних цілей
Шликовий В.В., Іванов А.В. [1, с. 199]	це створення таких умов діяльності, за якого забезпечується надійний захист інтересів підприємства від всіх можливих видів загроз, котрі на ньому виникають по відношенню до трьох груп об'єктів: майно, інформація та персонал
Шликов В. [5, с. 207]	стан захищеності життєво важливих інтересів підприємства від реальних і потенційних джерел небезпеки або економічних загроз
Александров І.О. [5, с. 207]	захищеність економічних інтересів підприємства від внутрішніх та зовнішніх загроз

Наступним напрямом дослідження, що заслуговує на увагу, є підхід який орієнтований на захист підприємства та рівень його захищеності. Узагальнення та опрацювання літературних джерел [1, 3, 4, 5, 8] дало змогу згрупувати останні у табл. 2 та окреслити основні характеристики зазначеного підходу.

Представники цього підходу розглядають економічну безпеку як стан захищеності підприємства та його інтересів від впливу різноманітних негативних чинників. Науковці наголошують, що розвиток підприємницької діяльності конкретного суб'єкта господарювання залежить саме від мінімізації або абсолютного виключення впливу негативних факторів на результат його функціонування.

За даними табл. 2 нам представляється можливим виділити такі характеристики економічної безпеки, які ґрунтуються на захисті підприємства та його вмінно протистояти загрозам, а саме:

- умови, які не впливають негативно на діяльність підприємства;
- стан захищеності життєво важливих економічних інтересів суб'єкта господарювання;
- стан, що формується шляхом реалізації певної системи заходів;
- здатність суб'єкта господарської діяльності швидко усувати різноманітні загрози;
- здатність підприємства пристосуватися до існуючих умов, які не впливають на нього негативно;
- забезпечення виробничих, фінансових, комерційних та інших економічних відносин;
- здатність підприємства оперативно реагувати на зміну зовнішніх умов та появу загроз.

Ще одним слушним підходом, є підхід пов'язаний з рівнем конкурентоспроможності продукції та підприємства. Важливо наголосити, що за сучасних умов господарювання економічну безпеку підприємства слід вивчати у її тісному зв'язку із конкурентоспроможністю суб'єкта господарювання, оскільки саме вона впливає на рівень конкурентоспроможності підприємства забезпечує його економічну стабільність і підтримує конкурентний статус. Конкурентоспроможність підприємства є головним фактором успіху його функціонування та підтримки рівня економічної безпеки. Окремі визначення економічної безпеки в контексті конкурентного підходу представлено в табл. 3 (узагальнення та опрацювання літературних джерел [3, 6, 8–12]).

Таблиця 3

Конкурентний підхід до визначення сутності поняття «економічна безпека»

Автори	Сутність поняття «економічна безпека»
Кашин А.В. [8, с. 17] Белокуров В.В. [3, с. 246]	наявність конкурентних переваг, що обумовлені відповідністю матеріального, фінансового, кадрового, техніко-технологічного потенціалів і організаційної структури підприємства його стратегічним цілям і задачам.
Васильцев Т. [6, с. 49]	такий стан функціонування, при якому підприємство та його продукція є конкурентоспроможними на ринку, а також одночасно гарантується: найбільш ефективне використання ресурсів, інтелектуального та кадрового потенціалу; стабільність функціонування та прогресивність розвитку; можливість протистояти негативним впливам зовнішнього та внутрішнього середовища його функціонування.
Кракос Ю.Б., Серик Н.И. [9, с.7]	економічна безпека підприємства покликана виконувати ряд функцій, основні з яких: прогнозування, оцінка фінансового ризику, виявлення загроз, збереження конкурентних переваг та ін.
Глушенко С.В. [10, с.25]	науковці вважають, що економічна безпека підприємства є складовим елементом в структурі конкурентоспроможності підприємства
Фатхутдинов Р.А. [11, с.23]	за умов ринкових відносин конкурентоспроможність підприємства є головним фактором успіху в бізнесі і забезпеченні економічної безпеки
Панасюк О.А., Тарасєва Л.В. [12, с.172]	економічна безпека підприємства складається з декількох функціональних складових, при чому однією із найбільш вирішальних є конкурентоспроможність і конкурентоусталеність підприємства

Відповідно до зазначеного підходу, нами виділено такі характеристики щодо поняття «економічна безпека»:

- наявність конкурентних переваг підприємства над іншими;
- відповідність матеріального, фінансового, кадрового та техніко-технологічного потенціалів стратегічним цілям суб'єктів господарської діяльності;
- продукція підприємства є конкурентоспроможною на ринку;
- гарантується найбільш ефективне використання ресурсів, інтелектуального та кадрового потенціалу суб'єкта господарювання;
- стабільність функціонування та прогресивність розвитку підприємства;
- можливість підприємства протистояти негативним впливам зовнішнього та внутрішнього середовища його функціонування.

Наступним напрямом дослідження є підхід, що орієнтований на стійкість підприємства та його спроможність до виживання за умов конкурентної боротьби. Економічна безпека, на думку науковців, характеризує стабільність функціонування підприємства, стійкість до негативних впливів середовища, та спроможність підприємства до саморозвитку, самоорганізації та удосконалення діяльності. Узагальнення та опрацювання літературних джерел [1, 3, 8, 13–15] дало змогу виділити основні визначення, що представлені в табл. 4.

За інформацією табл. 4. нами виділено характеристики економічної безпеки, які визначені в розрізі

зазначеного підходу:

- розвиток підприємства за умов внутрішніх та зовнішніх загроз;
- розвиток суб'єкта за умов впливу непередбачуваних та складно прогнозованих факторів;
- стан якому характерний саморозвиток та самоорганізованість;
- стан який дозволяє зберегти рівновагу і стійкість підприємства при мінімізації загроз;
- характеристика кількісних та якісних властивостей підприємства;
- сукупність чинників, які забезпечують незалежність, стабільність і стійкість окремого підприємства;
- спроможність підприємства до постійного оновлення та самовдосконалення та ін.

Таблиця 4

Підхід, орієнтований на стійкість підприємства, до визначення сутності поняття «економічна безпека»

Автори	Сутність поняття «економічна безпека»
Дубецька С.П. [3, с.246]	стан об'єкта в системі його зв'язків з точки зору його стійкості (самовиживання) та розвитку в умовах внутрішніх та зовнішніх загроз, дій непередбачуваних та складно прогнозованих факторів.
Подлужна Н.О. [3, с.246]	характеристика системи, що самоорганізовується й саморозвивається, стан, за якого економічні параметри дозволяють зберегти головні її властивості: рівновагу і стійкість при мінімізації загроз.
Забродський В.І. [8, с. 17]	кількісна та якісна характеристика властивостей фірми, яка відображає здатність «самовиживання» та розвиток в умовах виникнення зовнішньої та внутрішньої економічної безпеки.
Щербина В.М. [8, с. 17]	сукупність умов та чинників, що забезпечують незалежність окремого підприємства, його стабільність і стійкість, здатність до постійного оновлення та самовдосконалення.
Татаркін А., Романова О., Куклін А., Яковлев В. [1, с.199]	це сукупність поточного стану, умов і чинників, що характеризують стабільність, стійкість і поступальність розвитку економіки території, органічно інтегрованої в економіку держави як самостійної структури
Донець Л.І., Ващенко Н.В. [13, с.20]	стан що забезпечує стабільне функціонування та сталий розвиток у майбутньому шляхом ефективного використання ресурсів
Ковальчук І.В. [14, с.654]	це стан рівноваги підприємства, за якого воно стабільно функціонує і здійснює господарську діяльність
Камлик М.І. [15, с.41]	стан розвитку господарюючого суб'єкта, який характеризується ефективністю нейтралізації негативних факторів та протидії їх впливу на всіх стадіях його діяльності

Важливим напрямом дослідження економічної безпеки є підхід орієнтований на захист від небажаних впливів. Він розглядає економічну безпеку у розрізі стану чи системи чинників, які запобігають або мінімізують вплив факторів на життєво важливі для підприємства процеси та ресурси. А це в свою чергу, дозволяє покращувати та удосконалювати діяльність певного суб'єкта господарської діяльності. Узагальнення та опрацювання літературних джерел [1, 5, 7–10, 16, 17, 18, 19] дало змогу виділити основні визначення, що представлені в табл. 5.

Дослідження існуючих теоретичних підходів за інформацією табл. 5 дало змогу виділити такі характеристики економічної безпеки, що характеризують стан:

- стабільності економічного та фінансового розвитку;
- ефективності нейтралізації негативних факторів та протидії їх впливу на всіх стадіях діяльності підприємства;
- ефективного функціонування механізму підвищення результативності діяльності;
- своєчасного виявлення небезпечних та кризових явищ на рівні підприємства;
- високого ступеня захищеності від небажаних змін;
- спроможності чинити опір загрозам та оперативно реагувати на економічні ризики.

Заслугує на увагу адаптивний підхід, що базується на системі заходів та шляхів їх реалізації, щодо спроможності сприяти адаптації підприємства до умов, що склалися, та підтримувати його подальший економічний розвиток. Узагальнення та опрацювання інформації джерел [1, 4, 20–22] дало змогу визначити певні підходи, що представлені нами в табл. 6. Представники даного напрямку роблять наголос на адаптованості суб'єкта господарювання до умов функціонування у навколишньому динамічному середовищі з орієнтацією підприємств на подальший розвиток та стан нормальної, рентабельної роботи суб'єкта господарювання.

Даний підхід є складним у розумінні поняття «економічна безпека», оскільки саме переконання адаптації підприємства важливо вивчати, як певну сукупність станів, що іноді дублюють або доповнюють зазначене поняття, а саме в контексті стану захищеності, протистояння, нейтралізації загроз, нормальної та рентабельної діяльності тощо.

Підхід, орієнтований на захист від небажаних впливів, до визначення сутності поняття «економічна безпека»

Автори	Сутність поняття «економічна безпека»
Шваб Л.І. [16, с.538] Кракос Ю.Б. [9, с.7] Глущенко С.В. [10, с.23] Петрович Й.М., Кіт А.Ф., Семенів О.М. [17, с.538]	захищеність його діяльності від негативного впливу зовнішнього середовища, а також здатність швидко усунути виниклі загрози або пристосуватись до наявних умов, що негативно впливають на його діяльність
Войнаренко М.П., Яременко О. [8, с.17]	стан суб'єкта господарювання, при встановленні якого ефективно функціонують механізми запобігання або зменшення впливу факторів, що загрожують стабільності розвитку діяльності фірми.
Тамбовцев В.Л. [5, с. 207]	стан підприємства, за якого ймовірність небажаної зміни яких-небудь якостей, параметрів належного йому майна і зовнішнього середовища, що має на нього вплив, невелика (менше визначеної межі).
Шкарлет С. [5, с. 207]	динамічний системний процес, що структурно складається з трьох обов'язкових компонентів, пов'язаних між собою відповідним співвідношенням, і визначається як «безперервний динамічний процес: по-перше, діагностики й оцінки фінансово-економічних, операційних, техніко-технологічних, ресурсних, маркетингових, інноваційних, організаційних, функціональних, юридичних, структурних та управлінських критеріїв, метою якого є завчасна ідентифікація джерел виникнення, видів і стадій розвитку небезпечних (кризових) для діяльності підприємства проявів; по-друге, своєчасне застосування, у разі об'єктивної необхідності, релевантного каталогу антикризових (стабілізаційних) заходів нейтралізації внутрішніх і зовнішніх факторів (або упередження, захист та протидія їх впливам); по-третє, формування системи рекомендацій і заходів щодо створення конкурентної переваги і забезпечення розвитку підприємства на усіх етапах його життєвого та операційного циклів».
Клейнер Г.Б. [1, с.199]	це такий стан даного господарюючого суб'єкту, при котрому життєво важливі компоненти структури та діяльності підприємства характеризуються високим ступенем захищеності від небажаних змін.
Бандука О.М., Духов В.Е., Петрова К.Я., Червяков І.М. [1, с.199]	це спроможність економічної системи чинити опір загрозам, що можуть призвести до її руйнації або зашкодити досягненню цілей, при цьому предметом економічної безпеки є управління економічними ризиками.
Попович П. [18, с.93]	комплексна система забезпечення та захисту економічних інтересів організації від зовнішніх та внутрішніх загроз
Яременко О.Ф. [19, с.168]	захищеність фінансового, інтелектуального, кадрового, технологічного, інформаційного, інтерфейсного, ринкового, правового та екологічного ресурсного потенціалу підприємства від прямих та опосередкованих економічних загроз та небезпек та здатність відновлюватись та розвиватись

Таблиця 6

Адаптивний підхід до визначення сутності поняття «економічна безпека»

Автори	Сутність поняття «економічна безпека»
Аллен Д., Каралли Р. [1, с. 199]	це заходи, що повинні здійснюватися як в організаційному, так і в оперативному змістах та підвищувати адаптованість підприємства до умов оточуючого середовища.
Василенко В.О. [4, с. 153]	стан, при якому стратегічний потенціал фірми не знаходиться поблизу границь адаптивності, а погроза втрати економічної безпеки наростає в міру наближення ступеня адаптивності стратегічного потенціалу до граничної зони.
Мацибора В.І. [20, с.275]	стан захищеності життєво важливих інтересів підприємства від нечесної конкуренції, некомпетентних рішень, недосконалих законів, а також здатність протистояти цим загрозам і реалізувати мету своєї діяльності та адаптуватись до умов
Круш П.В., Подвігіна В.І., Сердюк Б.М. [21, с.608]	це такий стан, за яким нейтралізуються або зменшуються загрози інтересам та самому існуванню підприємства
Мочерний С.В., Ларіна Я.С., Устенко О.А., Юрій С.І. [22, с.189]	це стан нормальної і рентабельної діяльності підприємств різних видів та комплекс умов і заходів, що забезпечують її

Даний підхід дозволяє охарактеризувати економічну безпеку як систему заходів:

- що здійснюються в організаційному та в оперативному змістах;
- які підвищують адаптованість підприємства до умов оточуючого середовища;
- які забезпечують нормальну та рентабельну діяльність підприємства;
- що нейтралізують загрози існуванню підприємства;
- що забезпечують стратегічний потенціал фірми і підтримують оптимальний рівень адаптованості

та ін.

Висновки

Проведені нами дослідження та узагальнення існуючих теоретико-концептуальних підходів до поняття «економічної безпеки» дало змогу зауважити, що найбільш частим та поширеним підходом є ресурсно-функціональний підхід. Також науковці доволі неодноразово пропонують вивчати економічну безпеку як стан захищеності підприємства. Більш слушним, на нашу думку, є підхід до економічної безпеки підприємства, що відображає конкурентні переваги суб'єкта господарювання, рівень його конкурентоспроможності, його конкурентний статус та ін. Дослідження питання оцінки економічної безпеки підприємства в контексті його конкурентоспроможності дало змогу зауважити наступне:

- виникла об'єктивна необхідність вивчення питань оцінки економічної безпеки підприємства з урахуванням однієї з важливих його характеристик – рівня його конкурентоспроможності;
- існуючі теоретико-концептуальні підходи щодо оцінки економічної безпеки, як характеристики рівня конкурентоспроможності підприємства, потребують конкретизації та уточнення, з метою використання останніх у подальших дослідженнях;
- кризові умови господарювання, що ускладнюються конкурентною боротьбою та недобросовісною конкуренцією вимагають перегляду складових економічної безпеки, їх узагальнення, що спростить систему її критеріїв, полегшить методичку аналізу і контролю, і дасть змогу використовувати у дослідженнях щодо оцінки рівня конкурентоспроможності підприємства.

Таким чином, дослідження стану економічної безпеки в контексті оцінки рівня конкурентоспроможності підприємства, дасть змогу комплексно дослідити та систематизувати інформаційні потоки оцінки її рівня та сприяти своєчасній розробці та використанню системи заходів, яка буде сприяти підтримці рівня економічної безпеки суб'єкта господарювання відповідно до вимог часу. Саме функціонування підприємств у мінливому конкурентному середовищі потребує постійного моніторингу рівня його економічної безпеки, що є гарантією підвищення відповідного конкурентного статусу підприємства та рівня його конкурентоспроможності за умов загострення конкурентної боротьби.

Література

1. Белоус Н.Д. Теоретичне узагальнення економічної безпеки підприємств / Н. Д. Белоус // Вісник Хмельницького національного університету. – 2012. – № 2. – Т. 1. – С. 196–201.
2. Довбня С. Б. Діагностика рівня економічної безпеки підприємства / С. Б. Довбня, Н. Ю. Гічова // Фінанси України. – 2008. – № 4. – С. 88–97.
3. Квасницька Р.С. Концептуальні підходи до визначення сутності поняття економічна безпека підприємства / Р.С. Квасницька, І.О. Тернавська // Вісник Хмельницького національного університету. – 2008. – № 5. – Т. 1. – С. 244–247.
4. Мацеха Д.С. Економічна безпека підприємства / Д.С. Мацеха // Вісник Хмельницького національного університету. – 2006. – № 4. – Т. 1. – С. 152–154.
5. Омельчук С.С. Визначення сутності поняття «Економічна безпека підприємства» та його складових / С.С. Омельчук // Вісник Хмельницького національного університету. – 2008. – №6. – Т.1. – С. 206–210.
6. Пашнюк Л.О. Економічна безпека підприємства: сутність, складові та фактори забезпечення / Л.О. Пашнюк // Інвестиції: практика та досвід. – 2012. – № 22. – С. 48–50.
7. Пухальська Г.В. Економічна безпека підприємства: сутність та її складові / Г.В. Пухальська, Г.О. Христин // Вісник Хмельницького національного університету. – 2008. – № 6. – Т. 1. – С. 197–200.
8. Ткачук Г. Ю. Теоретичні підходи до визначення економічної безпеки підприємств / Г.Ю. Ткачук // Вісник Хмельницького національного університету. – 2012. – № 5. – Т. 2. – С. 15–18.
9. Кракос Ю.Б. Подход к оценке уровня финансовой составляющей экономической безопасности предприятия / Кракос Ю.Б., Серик Н.И. // Экономика. Финансы. Право. – 2006. – № 12. – С.7–12.
10. Глущенко С.В. Управление финансовым риском и экономическая безопасность предприятия / С.В. Глущенко // Наукові праці Донецького державного технічного університету. – 2002. – № 47. – С. 2–29.
11. Фатхутдинов Р.А. Конкурентоспособность: экономика, стратегия, управление / Р.А. Фатхутдинов // учеб. пособ. – М. : ИНФРА-М, 2000. – 312 с.
12. Панасюк О.А. Обгрунтування необхідності оцінки конкурентоусталеності промислових підприємств / О.А. Панасюк, Л.В. Тарасьєва // Наукові праці Донецького державного технічного університету. – 2002. – №46. – С.171–178.

13. Донець Л.І. Економічна безпека підприємства : [навч. пос.] / Л.І. Донець, Н.В. Ващенко. – К. : Центр учбової літ-ри, 2008. – 240 с.
14. Ковальчук І.В. Економіка підприємства : [навч. посіб.] / І.В. Ковальчук. – К. : Знання, 2008. – 679 с.
15. Камлик М.І. Економічна безпека підприємницької діяльності. Економіко-правовий аспект : [навч. посіб.] / Камлик М.І. – К. : Атіка, 2005. – 432 с.
16. Шваб Л.І. Економіка підприємства : [навч. посіб. для студ. вищих навч-х закладів] / Л.І. Шваб. – [4-е вид.]. – К. : Каравела, 2007. – 584 с.
17. Петрович Й.М. Економіка підприємства : [підручник] / Петрович Й.М., Кіт А.Ф., Семенів О.М. ; за ред. Й.М. Петровича. – Львів : «Новий світ – 2000», 2004. – 680 с.
18. Попович П. Економічна безпека підприємства на сучасному етапі розвитку економіки України, методика аналізу / П. Попович // Вісник Тернопільської академії народного господарства. – 2002. – № 2. – С. 93–96.
19. Яременко О.Ф. Економічна безпека підприємства як фактор сталого розвитку / О.Ф. Яременко // Вісник Хмельницького національного університету. Серія “Економічні науки”. – 2005. – № 2. – С. 167–169.
20. Мацибора В.І. Економіка підприємства : [навч. посіб.] / Мацибора В.І., Збарський В.К., Мацибора Т.В. – К. : Каравела, 2008. – 312 с.
21. Круш П.В. Економіка підприємства : [навч. посіб.] / Круш П.В., Подвігіна В.І, Сердюк Б.М. ; за заг. ред. Круша П.В., Подвігіної В.І, Сердюка Б.М. – К. : Ельга-Н, КНТ, 2007. – 780 с.
22. Мочерний С.В. Економічний енциклопедичний словник : у 2 т. Т.1 / [Мочерний С.В., Ларіна Я.С., Устенко О.А., Юрій С.І.] ; за ред. С.В. Мочерного. – Львів : Світ, 2005. – 616 с.

References

1. Belous N.D. The theoretical generalization of the economic security of companies/ N.D. Belous // Khmelnsky National University Bulletin. - 2012. - № 2, Vol.1. - P. 196-201.
2. Dovbnya S.B., Nychova N.Y. Diagnosis of the level of the economic security / S.B. Dovbnya, N.Y. Nychova // Finance of Ukraine. - 2008. - № 4. - P. 88-97.
3. Kvasnytsky R.S., Ternavska I.O. Conceptual approaches to defining the essence of the concept of the economic security of enterprise / R.S. Kvasnytsky, I.O. Ternavska // Khmelnsky National University Bulletin. - 2008. - № 5, Vol.1. - P. 244-247.
4. Matsekha D.S. The economic security of Enterprise / D.S. Matsekha // Khmelnsky National University Bulletin. - 2006. - № 4, Vol.1. - P. 152-154.
5. Omelchuk S.S. The definition the essence of the concept of "The economic security of enterprise" and its components / S.S. Omelchuk // Khmelnsky National University Bulletin. - 2008. - № 6, Vol.1. - P. 206-210.
6. Pashnyuk L.O. The economic security of companies: the nature, structure and factors of providing / L.O. Pashnyuk // Investment: Practice and Experience. - 2012. - № 22. - P. 48-50.
7. Pukhalska G.V., Khrystych G.O. The economic security of companies: essence and its components / G.V. Pukhalska, G.O. Khrystych // Khmelnsky National University Bulletin. - 2008. - № 6, Vol.1. - P. 197-200.
8. Tkachuk G.Y. The theoretical approaches to the definition of the economic security of companies / G.Y. Tkachuk // Khmelnsky National University Bulletin. - 2012. - № 5, Vol.2. - P. 15-18.
9. Krakos Y.B. The approach to the assessment of the financial component of the economic security of the enterprise / Krakos Y.B., N.I. Serik // Economics. Finance. Law. - 2006. - № 12. - P.7-12.
10. Glushchenko S.V. Financial risk management and the economic security of the company / S.V. Glushchenko // Scientific Papers of Donetsk State Technical University. - 2002. № 47. - P.22-29.
11. Fatkhutdinov R.A. Competitiveness: Economics, strategy, management / R.A. Fatkhutdinov // text-book. - Moscow: INFRA-M, 2000. – 312 p.
12. Panasyuk O.A. Grounds of necessity of assessment of industrial enterprises / O.A. Panasyuk, L.V. Tarasyeva // Scientific Papers of Donetsk State Technical University. - 2002. - № 46. - P.171-178.
13. Donets L.I. The economic security of enterprise: text-book. / Donets L.I. Vashchenko N.V. - K.: Center of educational Literature, 2008. -240 p.
14. Kovalchuk I.V. Economics of Enterprise: text-book. - K.: Knowledge, 2008. – 679 p.
15. Kamlyk M.I. The economic security of entrepreneurial business Economical and legal aspects:text-book. - K.: Atika, 2005. – 432 p.
16. Schwab L.I. Economics of Enterprise: text-book for higher educational establishments., / L.I. Schwab / 4th ed. - K: Caravel, 2007. – 584 p.
17. Petrovich J.M. Economics of Enterprise: a textbook / Ed. of J. M. Petrovich: Petrovich J.M., Kit A.F., Semeniv O.M. – Lviv: "The New World - 2000", 2004. – 68 p.
18. Popovych P. The economic security of a company on the current stage of development of Ukraine's economy, methods of analysis / P. Popovych // Ternopil Academy of National Economy Bulletin. - 2002. - № 2. - P.93-96.

19. Yaremenko O.F. The economic security of company as a factor of stable development / O. F. Yaremenko // Khmel'nitsky National University Bulletin. Series "Economics." - 2005. - № 2. - S.167-169.
20. Matsyhora V.I. Economics of Enterprise: text-book. / Matsyhora V.I., Zbarsky V.K., Matsyhora T.V. - K.: Caravela, 2008. – 312 p.
21. Krush P.V. Economics of Enterprise: text-book. / Krush P.V., Podvihina V.I., Serdyuk B.M. / Ed. of Krush P.V., Podvihina V.I., Serdyuk B.M. - K.: Elga-N, KNT, 2007. – 780 p.
22. Mocherny S.V. Economic Encyclopedic Dictionary: In 2 vol. Vol.1. [Mocherny S.V., Larin Y.S., Ustenko O.A., Yuri S.I.] / Ed. S.V. Mocherny. - Lviv: World, 2005. – 616 p.

Надійшла 16.04.2013

УДК 338

Д. А. САЇНСЬКИЙ

Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» НААН України

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ ХМЕЛЯРСТВА В УКРАЇНІ

В роботі висвітлено сучасні тенденції розвитку галузі хмелярства в Україні. За результатами оцінювання встановлено стан, відображено динаміку розвитку та рівень ефективності державної підтримки галузі хмелярства в Україні. Ключові слова: галузь хмелярства, стан, динаміка, тенденції, перспективи.

D. A. SAINSKYI

National scientific centre "Institute of agrarian economy" of National Academy of Sciences of Ukraine

MODERN STATE AND GENERAL ESTIMATION OF STATE SUPPORT OF DEVELOPMENT OF INDUSTRY OF HOP GROWING IN UKRAINE

The work covers the modern tendencies of development of industry of hop growing in Ukraine. Accomplished the estimation of the state and reflected dynamics of development of Ukrainian market of hop production. The legislatively-legal providing of mechanism of state support of domestic industry of hop growing is systematized and analysed. Determined existent problems, indicated the prospects and evaluated the level of efficiency of state industry supporting. Key words: industry of hop growing, state, dynamics, tendencies, prospects.

Постановка проблеми. Хмелярство – важлива галузь сільського господарства. Її продукція використовується у пивоварінні, медицині, харчовій та інших галузях промисловості. Враховуючи швидкі темпи зростання споживання і виробництва пива за останні роки в Україні, постає питання щодо забезпечення пивоварів достатньою кількістю якісної сировини хмелю як незамінної технічної культури для виробництва пива. Сьогодні вітчизняна галузь хмелярства не може задовольнити зростаючий попит на сировину та вимагає державної підтримки. Державою щороку спрямовуються фінансові ресурси на підтримку виробництва хмелю в Україні, однак при цьому не забезпечується належна оцінка взаємозв'язку між обсягом виділених коштів та кількістю одержаної продукції, її використання в народному господарстві України. Всього за останні роки (2009–2011 рр.) сільськогосподарські виробники галузі хмелярства отримали з державного бюджету 90,8 млн грн за рахунок збору на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства, через механізм прямих дотацій з Державного бюджету [3, 4]. Тому оцінка ефективності державної підтримки виробників хмелю через функціонування механізму управління галуззю хмелярства в Україні в сучасних умовах набуває актуальності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Постійне перебування у колі зору провідних аграрних політиків та науковців даного питання ще раз підкреслює його актуальність. Проблеми розвитку хмелярства, підвищення економічної ефективності виробництва хмелю та виявлення перспектив розвитку галузі досліджували А. Головач, В. Зіновчук, І. Куровський, Н. Куровська, Т. Муляр, О. Николок, Т. Приймачук, Т. Ратошнюк, В. Романчук, О. Стойко, В. Федорець, В. Циганок, М. Циганок та інші. Проте, необхідність підвищення рівня ефективності розвитку галузі хмелярства в нашій країні вимагає удосконалення та пошуку нових механізмів стимулювання даної галузі.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз сучасних тенденцій розвитку галузі хмелярства в Україні та оцінювання рівня ефективності її державної підтримки.

Основні завдання дослідження полягають у наступному: здійснити оцінку стану та показати динаміку розвитку українського ринку хмелепродукції; систематизувати та проаналізувати законодавчо-правове забезпечення механізму державної підтримки вітчизняної галузі хмелярства; встановити існуючі проблеми, зазначити перспективи та оцінити рівень ефективності державної підтримки даної галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як свідчать статистичні дані, попит на хміль постійно зростає, але вітчизняна галузь хмелярства далеко не в повній мірі задовольняє внутрішній ринок (рис. 1).